

Jumalan kauhistuttava poissaolo

Kirkolliskokouksen avauspuhe 2.5.2017

Ärkebiskop Kari Mäkinen

Hyvät kirkolliskokousedustajat, bästa kyrkomötesombud

Tänä keväänä on käyty julkista keskustelua kirkon roolista yhteiskunnassa. Keskustelu on koskenut kirkon toimintaa, kannanottoja ja suhdetta yhteiskunnan lainsäädäntöön.

Se on palauttanut mieleeni ruotsalaisen Sven Westerbergin romaanin nimen ”Guds fruktansvärda frånvaro”, ”Jumalan kauhistuttava poissaolo”. Tässä niin kuin muissakin romaaneissaan Westerberg kuvaa länsimaista kulttuuria ja yhteiskuntaa, joka on tehokas, toimiva, sivistynyt ja hyvin järjestynyt; viranomaiset ovat luotettavia, lainrikkajat saavat rangaistuksensa – nämä ovat rikosromaneja. Mutta pahuus on jotain muuta kuin moraalisen järjestyksen ja laillisuuden rikkomista. Se asuu sivistyneen kulttuurin pinnan alla. Kun pintaa raapaisee, paljastuu pahuutta, jolle ei ole selitystä, hienovaraista ja julmaa. Romaanin maailmassa kyse on Jumalan kauhistuttavasta poissaolosta, syvyyden ja viimekätisen arviointiperustan puuttumisesta. Vuoropuhelu Jumalan kanssa on lakannut. Jossain aivan keskellä on tyhjää.

Jumalan kauhistuttava poissaolo. Siksi kirkko täällä on. Kirkko on täällä Jumalan takia, Jumalan läsnäolon takia. Siksi kokoonnutaan jumalanpalvelukseen, kastetaan lapset, polvistutaan ehtoollispöytään, siunataan vainajat. Jumalan läsnäolossa on kirkon olemuksen ydin. Ilman sitä kirkko olisi vain yksi kansalaisyhteiskunnan toimija niin kasvatuksen, sosiaalihuollon kuin henkisen tuenkin alueilla. Ilman sitä, ilman rukousta ja elämän tuomista Jumalan eteen, jossain aivan keskellä olisi tyhjää.

Guds fruktansvärda frånvaro. Det är därför kyrkan finns till. Kyrkan är här för Guds skull, För Guds närvaros skull. Det är därför man samlas till gudstjänster, döper barn, knäböjer vid nattvardsbordet, välsignar de avlidna. Det är kärnan i kyrkans existens. Utan detta, utan bön och att föra fram livet inför Gud, skulle det någonstans i själva centrum vara tomt.

Siinä on kirkon tehtävistä tärkein, myös yhteiskunnan kannalta. Se ei ole sitä sen takia, että valtiovalta olisi antanut kirkolle sellaisen tehtävän. Uskonnonvapauteen kuuluu, että valtiovalta ei

määrittele kirkon tehtävää. Jumalan läsnäolosta eläminen on kirkon tehtävistä tärkein, koska se on kirkon olemus Kristuksen kirkkona.

Vähitellen, modernin yhteiskunnan kehittyessä, valtiolta on ottanut huolehtiakseen monista aiemmin kirkon hoitamista tehtävistä. Niin kuuluukin olla. Kirkko ei vastaa julkiselle vallalle kuuluvasta opetus- tai sosiaalitoimesta, kirkko ei huolehdi lainsäädännöstä, tuomiovallasta tai yleisestä järjestyksestä. Niistä huolehditaan yhteisesti. Kirkko toimii yhteisesti rakennetun järjestyksen puitteissa, lainsäädäntöä myöten, kuten tässä salissa hyvin tiedetään. Tässä kehityksessä uskonto on vetäytynyt ja mielellään ohjattukin omalle rajatulle elämänalueelleen ja yksityisyyden piiriin. Siellä, vähän marginaalissa, on tämän kehityksen mukaisesti kirkon paikka. Näyttää kuitenkin siltä, että todellisuus ei noudata näitä rajoja. Uskonto rikkoo jatkuvasti yhteiskunnallisia ja kulttuurisia raja-aitoja ja työntyy julkiseen tilaan ja julkiseen keskusteluun, etenkin silloin, kun kyse on ihmisiä ja yhteiskuntaa syvältä koskettavista asioista kuten avioliitosta tai pakolaisuudesta.

Tämä on ymmärrettävää. Yhteiskunnallisen tehtäväjaon katsannossa Jumala on hankala. Jumala ei pysy hänelle osoitetussa paikassa. Jeesuksesta sen näkee. Hän aiheuttaa harmaita hiuksia uskonnon, kulttuurin ja yhteiskunnan järjestyksestä huolehtiville. Hän ei aseta lakia kyseenalaiseksi, hän osoittaa sen taakse, Jumalan läsnäoloon, perimmäiseen elämän kannattelijaan ja arviointiperustaan.

Luterilaiseen ymmärrykseen kuuluu, että Jumalan läsnäolo heijastuu kaikessa siinä hyvässä ja vahvassa, joka yhteistä elämää kannattelee. Suomalaisen yhteiskunnan pintaa raaputtaen ei paljastu tyhjää. Siellä paljastuu kultaisen säännön eetos: perus- ja ihmisoikeuksien kunnioitus, universaali sosiaaliturva, kaikille kuuluva koulutus, sananvapaus ja uskonnonvapaus, demokratia, yhdenvertaisuuden takaava oikeusjärjestelmä, julkisen vallan ja viranomaisten vahva eetos, keskinäinen luottamus. Yhteisen hyvän suojaamiseksi ja ylläpitämiseksi luodut rakenteet kertovat, että täällä on käyty paitsi keskinäistä vuoropuhelua myös vuoropuhelua Jumalan kanssa.

Guds närvaro återspeglas också utanför kyrkan och det religiösa livet, i allt det goda och starka, som bär livet. När man skrapar på det finländska samhällets yta finner man inte tomhet. Där finns respekten för grundrättigheter och mänskliga rättigheter, ett universellt socialskydd, utbildning för alla, yttrandefrihet och religionsfrihet, ett rättssystem som tryggar jämställdhet för alla, den

offentliga makten och myndigheternas starka etos, ömsesidig tillit. De strukturer som byggts upp för att skydda det gemensamma goda kan förverkliga Guds syften

Mutta kun pintaa raapaisee, voi paljastua myös kohtia, joissa syntyy kokemus Jumalan kauhistuttavasta poissaolosta. Kun luottamus ihmisiin ja yhteisen elämän oikeudenmukaisuuteen horjuu, myös kokemus Jumalan poissaolosta on kasvaa. Juuri ne kohdat yhteiskunnassa Jeesuksen seuraajien on syytä tunnistaa, juuri sinne mennä, epävarmuuden, epäluottamuksen ja tyhjyyden keskelle. Niin Jeesus teki: toi omalla läsnäolollaan Jumalan läsnäolon sinne, missä oltiin kaiken yhteisesti jaetun hyvän ja yhteisen järjestyksen ulkopuolella.

Ei oikeastaan ole ihme, että kirkon rooli yhteiskunnassa on noussut näkyviin, sekä kiitoksen että kritiikin kohteena, juuri keskustelussa turvapaikanhakijoiden tilanteesta. Siinä on kysymys asiasta, joka aiheuttaa säröjä hyvin järjestyneen yhteiskunnan rauhalliselle pinnalle. Keskustelu on poikkeuksellisen kiihkeää. Siinä purkautuu paljon maailman sietämättömän epävarmuuden ja arvaamattomuuden kokemusta. Luottamus murenee. Emme tiedä, minkä edessä olemme. Kysymys on maailmanluokan kysymys.

Monet niistä luterilaisista kirkoista, jotka kokoontuvat ensi viikolla Windhoektiin Namibiaan Luterilaisen Maailmanliiton yleiskokoukseen, kohtaavat haasteen aivan toisessa mittakaavassa kuin me täällä Euroopassa tai Suomessa. LML ja jotkut kirkoista toimivat maissa, joissa pakolaisten määrä lähenee puolta kantaväestön määrästä. Perustamisestaan lähtien LML on pyrkinyt vastaamaan pakolaisuuden kysymyksiin. Toisen maailmansodan jälkeen pakolaiskriisi oli Euroopassa. Miljoonat etsivät turvallista paikkaa jatkaa elämää. Paljon luottamusta oli murentunut, myös kirkkoihin, jotka olivat sodan aikana samastettu kansallisiin viholliskuviin. Euroopan yllä oli kokemus Jumalan kauhistuttavasta poissaolosta. Luterilaiset kirkot halusivat rakentaa siltoja ja toimia yhdessä, jotta Jumalan läsnäolo maailmassa olisi kuitenkin vahvempi kuin Jumalan poissaolo.

Lutherska Världsförbundet och en del av dess kyrkor verkar i länder, där antalet flyktingar närmar sig hälften av den fasta befolkningen. Ända från sitt grundande har världsförbundet försökt svara på flyktingfrågan. Efter Andra världskriget fanns flyktingfrågan i Europa. Miljoner sökte en trygg plats för att kunna fortsätta sina liv. De lutherska kyrkorna ville bygga broar och verka tillsammans för att Guds närvaro skulle upplevas starkare än Guds frånvaro. Som en av kyrkorna i den lutherska

kommunionen fortsätter vår kyrka samma arbete i församlingarna. Det är fråga om att förmedla Guds närvaro dit, där man på ett särskilt sätt behöver den.

Tähän kommuunioon kirkkomme kuuluu, tätä tehtävää jatkaa omissa seurakunnissaan, nyt kun maailman pakolaistilanne on pahempi kuin toisen maailmansodan jälkeen. Perspektiivi ei ole vain suomalainen, vaikka täällä on meidän erityinen toimintaympäristömme. Seurakunnille turvapaikanhakijoissa ja pakolaisissa kyse ei ole ollut uhasta, jolta pitäisi suojautua, ei häiriöstä, joka pitäisi korjata, eikä ongelmasta, joka pitäisi ratkaista. Kyse on seurakuntien perustyöstä, Jumalan läsnäolon välittämisestä sinne, missä sitä erityisesti tarvitaan. Tässä ei ole eroa sillä, mikä on ihmisen tausta tai status. Jos apua tarvitaan, ihmistä autetaan, oli kyse kantasuomalaisesta tai muualta tulleesta. Hyvä ja toimiva yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen kanssa on tärkeää ja kaikkien etu. Yhteistyö perustuu molemminpuoliseen arvostukseen ja luottamukseen, olipa kysymys poliisista, sosiaaliviranomaisista tai koulusta. Se kertoo yhteiskunnan lujasta yhteisestä pohjasta. Pinnan alla ei ole tyhjää. Yhteistyöhön kuuluu, että kunnioitetaan seurakunnan työn luottamuksellisuutta ja vaitiolovelvollisuutta. Ihminen on tärkein. Yhteys viranomaisiin tapahtuu avuntarvitsijan tarpeista ja hänen suostumuksellaan.

Tänne tulleita ihmisiä myös liittyy seurakuntaan. Niin tapahtuu muissakin kirkoissa ja uskonnollisissa yhteisöissä. Samanaikaisesti saattaa turvapaikkaprosessi olla meneillään. On viranomaisten ja oikeuslaitoksen, ei seurakuntien, tehtävä tutkia kansainvälisen suojelun edellytykset. Kohtuullista kuitenkin on, että kirkkojen ja seurakuntien lausuntoihin kristityksi kääntymisen perusteista luotetaan. Niin ikään on toivottavaa, että maiden turvallisuusarvioissa otetaan huomioon kirkkojen omien verkostojensa kautta saama tieto kristittyjen vähemmistöjen tilanteesta eri maissa. Suomen Ekumeeninen Neuvosto ja Migri ovat rakentaneet yhteistyötä molemminpuolisen luottamuksen vahvistamiseksi näissä suhteissa. Se ansaitsee kaiken tuen.

Seurakunnissa, vastaanottokeskuksissa ja turvapaikkatutkinnassa joudutaan kohtaamaan paljon epätoivoa, pelkoa ja ahdistusta. Tilanne on kuormittava kaikille. Erityisen haavoittuvassa tilanteessa ovat ne kielteisen päätöksen saaneet, jotka eivät ole uskaltaneet palata vapaaehtoisesti ja joita ei voida palauttaa. Hekin sairastavat, tarvitsevat ruokaa ja katon pänsä päälle. Hekin tarvitsevat toivoa ja luottamusta tulevaisuuteen. Helsingin Diakonissalaitos on vastikään julkaissut hyvän raportin ns. uuspaperittomien tilanteesta ja esittänyt toimitasuosituksia, joihin soisi tartuttavan.

Viime aikoina on näyttänyt siltä, että niin meillä kuin muuallakin Euroopassa on vahvistunut ja koventunut suojautumista vaativa ääni. On tullut ikään kuin sallitummaksi suhtautua ihmisiin taustansa takia epäluuloisesti ja korostaa turvallisuusuhkia. Samanaikaisesti käy yhä ilmeisemmäksi, että Euroopassa ja omassa maassamme tehdyillä linjauksilla on myös kova inhimillinen hinta. Sitä ei voi eikä tule sivuuttaa. Tilanne huolettaa ja tekee epävarmaksi. Haluan luottaa demokraattiseen päätöksentekoon, oikeusvaltioon ja viranomaisten korkeaan eetokseen. Juuri ne suojaavat Jumalan kauhistuttavan poissaolon seurauksilta. Samanaikaisesti olen tietoinen eurooppalaisesta historiasta, joka osoittaa, ettei mikään takaa sitä, että pelkkä lakeihin ja järjestykseen nojaaminen turvaa oikeudenmukaisuuden.

Kirkon näkökulmasta, Jumalan läsnäoloa vasten katsottuna, aina on kysymys ihmisistä. Ihmiset voivat saada aikaan hyvää, mutta myös pahaa, tahtoen tai tahtomattaan. Sinisilmäisyyteen ei ole syytä. Ei turvapaikanhakijoiden kohdalla, ei poliittisten päätöksentekijöiden, ei viranomaisten, ei pappien tai piispojen kohdalla, ei kirkolliskokouksenkaan.

Tarvitaan avointa, rehellistä arviointia, kipeitten ja vaikeitten kohtien esiin tuomista. On suostuttava kritiikin kohteeksi, myös kirkon ja kirkossa. Vain se kasvattaa luottamusta, ei kritiikin torjuminen tai syyttävän sormen osoittaminen. Jeesus varoittaa useaan kertaan: - Kuinka näet roskan veljesi silmässä, mutta et huomaa, että omassa silmässäsi on hirsi. Kun kirkossa rukoilemme, emme rukoile: päästä nuo toiset pahasta, rukoilemme: päästä meidät pahasta.

Ihmisistä on aina kysymys. Ihmisistä, jotka tarvitsevat aina enemmän luottamusta kuin epäluuloa, enemmän tukea kuin arvostelua, enemmän rinnalla seisomista kuin selän kääntämistä.

Kyrkan är inte samhällets moralväktare. Kyrkan finns till för att Guds närvaro skall upplevas starkare än Guds fruktansvärda frånvaro. Detta är kyrkans viktigaste, mest oeftergivliga uppgift. Det som inger mod på det allra djupaste sättet är att Guds närvaro inte är beroende av kyrkan; också där, var man endast kan urskilja Guds fruktansvärda frånvaro, finns Gud.

Kirkko ei ole yhteiskunnan moraalinvartija. Kirkko on olemassa, jotta Jumalan läsnäolo tässä maailmassa tuntuisi vahvemmin kuin Jumalan kauhistuttava poissaolo. Siinä on kirkon tärkein, luovuttamattomin tehtävä. Rohkaisevaa, syvimmällä tavalla rohkaisevaa on, että viime kädessä Jumalan läsnäolo ei ole kirkon osaamisesta tai onnistumisesta kiinni; sielläkin, missä erottuu vain Jumalan kauhistuttava poissaolo, Jumala on.

Med dessa ord och tankar förklarar jag den här sessionen öppnad. Näillä sanoilla avaan tämän kevätistuntoauden.